

Žmonių su protine negalia įtraukimo į politines konsultacijas gairės

Lietuvos

Inclusion Europe

Žmonių su protine negalia įtraukimo į politines konsultacijas gairės

Neįgaliųjų teisių konvencijoje (NTK) aptariami reikšmingi pokyčiai žmonių su protine negalia ir jų šeimų gyvenime. Siekiant visapusiškai ir veiksmingai įgyvendinti Konvenciją, dalyvavimas pilietinėje visuomenėje (ypač neįgaliųjų ir juos atstovaujančių organizacijų) – tai esminis NTK principas ir būtinas reikalavimas. Tai pabrėžiama Konvencijos preambulėje, kur nurodyta, kad „neįgaliesiems asmenims turėtų būti suteikta galimybė aktyviai dalyvauti sprendimų dėl politikos krypčių ir programų, įskaitant tas, kurios yra tiesiogiai su jais susijusios, priėmimo procesuose“.¹

Tačiau prabėgus metams po NTK priėmimo JT Generalinėje asamblėjoje, tokių konsultacijų metu žmonės su protine negalia vis dar jaučiasi atskirti ir menkinami – kartais netgi organizuotame neįgaliųjų judėjime. Dažnai taip yra dėl to, kad galimai sunkumas suvokiamas kaip sudėtingos galimybės prisitaikyti prie specialių pagalbos poreikių. Tačiau neturint galimybės žmonėms su protine negalia suteikti reikalingą pagalbą, jie yra iš esmės pašalinami ir netenka galimybės dalyvauti kaip savo pačių organizacijų atstovai. Dažnai tai priveda prie specialistų ar šeimos narių, pasisakančių šios žmonių su negalia grupės vardu, įsitraukimo, o ne tiesioginių tokių asmenų konsultacijų.

„Inclusion Europe“ ir jos nariai laikosi požiūrio, kad svarbus tiesioginis žmonių su negalia įtraukimas į visus politikos procesus. Todėl šio dokumento tikslas išdėstyti konkrečius principus ir būdus, leisiančius pasiekti šį tikslą ir galinčius padėti žmonėms su protine negalia būti išgirstiems.

1 NTK preambulės (o) pastraipa

1. Dalyvavimas: konvencijos gyvybinė jėga

Žmonių su protine negalia dalyvavimas visuose politikos plėtojimo etapuose formaliai įtvirtintas JN NTK.

NTK 3 *straipsnyje* išdėstyti bendrieji Konvencijos principai. Vienas jų – „visapusiškas ir veiksmingas dalyvavimas ir įtraukimas į visuomenę“. 3 straipsnyje išdėstyti principai yra veiksmingai įtraukti į NTK vertybių sistemą, padedančią aiškinti ir įgyvendinti visas kitas NTK nurodytas teises ir įsipareigojimus.

NTK 4 *straipsnyje* reikalaujama, kad šalios partijos glaudžiai bendradarbiautų su neįgaliaisiais ir aktyviai juos įtrauktų per jiems atstovaujančias organizacijas viso politikos ciklo metu, įtraukdamos į politikos, programų ir paslaugų, turinčių poveikio neįgaliųjų gyvenimui, darbotvarkės kūrimo, planavimo ir įgyvendinimo procesus. 4(3) straipsnio nuostatose nurodyta, kad valstybių partijos turi glaudžiai bendradarbiauti ir aktyviai įtraukti neįgaliuosius, įskaitant neįgalius vaikus, per jiems atstovaujančias organizacijas.

Be to, JT NTK numatytas neįgaliųjų organizacijų (NO) dalyvavimas kontrolės procese, kaip logiškas politikos ciklo užbaigimo etapas. 33(3) *straipsnyje* reikalaujama, kad pilietinė visuomenė būtų „įtraukta ir visapusiškai dalyvautų kontrolės procese“. Valstybės narės turi užtikrinti visapusišką dalyvavimą – tai žymiai didesnis už konsultacijas įsipareigojimas. Be to, 33(3) straipsnyje neįgaliesiems suteikiama galimybė dalyvauti atskirai nuo neįgaliųjų organizacijų.

Toliau JT NTK 29 *straipsnyje* nustatoma, kad neįgaliesiems turi būti suteikta galimybė visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti politiniame ir visuomenės gyvenime, įskaitant neįgaliųjų teisę balsuoti ir būti išrinktiems. Todėl tai užtikrina neįgaliesiems galimybę tapti politinių partijų ar nevyriausybinių organizacijų nariais. Šalys narės įsipareigojusios ne tik leisti neįgaliųjų organizacijoms veikti, bet ir „aktyviai skatinti aplinką, kurioje neįgalieji galėtų veiksmingai ir visapusiškai dalyvauti valstybės gyvenime“, užtikrinant, jog tokioms organizacijoms skiriamas finansavimas ir (arba) galimybės dalyvauti pilietinėje visuomenėje ir politikoje.

2. Reikšmingas ir veiksmingas dalyvavimas

Nors įvairiose Europos šalyse padaryta žymi pažanga įtraukiant pilietinę visuomenę į politiką, tačiau žmonėms su protine negalia ir jų šeimoms vis dar sunku pasisakyti, būti išgirstiems ir užmegzti dialogą su vyriausybe. Vis dar dažnai nepripažįstama jų patirtis ir žinios – ne tik dėl rimtų bendravimo sunkumų ir požiūrio, bet ir dėl išteklių, kad jie būtų laikomi lygiaverčiais partneriais, trūkumo.

Žinoma, žmonių su protine negalia dalyvavimas politikoje kelia sunkumų, todėl reikia naujų priemonių ir pritaikymų, taip pat lankstumo. Norint užtikrinti reikšmingą dalyvavimą būtina, kad neįgaliųjų ir juos atstovaujančių organizacijų įtraukimo procesas vyktų atvirai ir skaidriai.

Šių principų, kaip pagrindinių, reikėtų laikytis visose politikos srityse, įtraukiant žmones su protine negalia.

Pakankamas atstovavimas

Vyriausybės ir didesnės pilietinės visuomenės grupės turėtų aktyviai siekti tiesioginio žmonių su protine negalia dalyvavimo. Siekiant šio tikslo

būtina įgyvendinti įvairias pritaikymo neįgaliesiems priemones. Žmonių su protine negalia organizacijos ir jų šeimos turėtų būti aktyviai skatinamos tokioms konsultacijoms paskirti savo atstovus.

Be to, svarbu užtikrinti, kad paslaugų teikėjai, tame tarpe medicinos specialistai ir socialinės priežiūros darbuotojai, reikalaujantys atstovauti savo pacientus / klientus, nebūtų pagrindinės konsultuojamos suinteresuotosios šalys. Nors šios veiklos jie gali imtis gera valia, tačiau tokios praktikos būtina vengti, kadangi jie negali pakeisti žmonių su protine negalia nuomonės.

Ankstyvas ir nuolatinis pilietinės visuomenės įtraukimas

Asmenis su protine negalia reikėtų įtraukti nuo pradinių politikos planavimo etapų. Tai padės užtikrinti, kad dalyvavimo metodai būtų reikšmingi, o žmonės su protine negalia turėtų jiems reikalingo laiko, kad galėtų vertingai prisidėti prie politikos procedūrų. Svarbu, kad vyriausybės pripažintų, jog žmonės su protine negalia ir jų šeimos yra savo gyvenimo ekspertai.

Jie turi nuosekliai dalyvauti viso politikos ciklo metu: kuriant darbotvarkę, planuojant, įgyvendinant ir kontroliuojant bei vertinant strategijas ir paslaugas. Siekiant visapusiškai atstovauti visą visuomenę, šis konsultacinis ir dalyvavimo procesas turi vykti visais lygmenimis – vietiniu, regioniniu, nacionaliniu, europiniu ar tarptautiniu.

Prieinamos ir įvairios įtraukimo formos, įskaitant pagrįstą pritaikymą, siekiant užtikrinti veiksmingą dalyvavimą

Kad dalyvavimas būtų reikšmingas, turi būti prieinamos įvairios jo formos. Jei dalyvuojama tik įprastiniuose susirinkimuose, gali būti atskirti negalintys keliauti arba viešai ar prieš dideles žmonių grupes kalbėdami savimi nepasitikintys

žmonės. Yra daugybė būdų užtikrinti veiksmingą dalyvavimą, pavyzdžiui: per individualius / grupinius interviu, tikslines grupes su šeimos nariais ir (arba) atstovais. Be to, dalyvavimo rezultatus gali pagerinti internete pateikiami paprastai skaitomi klausimynai, įskaitant garsą ir vaizdus.

Kadangi žmonės su protine negalia gali susidurti su įvairiomis dalyvavimo kliūtimis ir jiems gali nepavykti dalyvauti diskusijose, deja nepakanka tik pakviesti juos dalyvauti. Susitikimų metu žmonėms su protine negalia būtinos reguliarios pertraukos. Siekiant paprasčiau parengti visus svarbius pagrįstų pritaikymų pavyzdžius, tinkamai struktūrizuotas darbotvarkes su aiškiais temomis, paprastai suprantamais tekstais ir faktine medžiaga būtina atsiti iš anksto. Be to, vyriausybės turi užtikrinti, kad žmonės su protine negalia joms tiesiogiai nurodytų, kokio tipo pritaikymų jiems gali reikėti.

Kompetencija, ištekliai ir geros praktikos skatinimas

Jei žmonės su protine negalia nėra informuoti apie jų teises ir, ypač, apie jų teisę dalyvauti sprendžiant su jais susijusias problemas, jie negali lygiaverčiai dalyvauti. Todėl žmonės su protine negalia, taip pat jų šeimos nariai, turi gauti žinių apie žmogaus teises, įskaitant NTK puoselėjamas teises. Be to, jie turi žinoti, kaip dalyvauti politiniuose debatuose. Pasitikėjimo savimi ir įgūdžių dalyvauti susitikimuose turi būti mokama organizuojant kitą kompetencijos gerinimo veiklą.

Tačiau vykdant kompetencijos gerinimo veiklą, NO turėtų padėti valstybių partijos, kaip to reikalaujama 29 straipsnyje. Galimybė gerinti kompetenciją turi būti suteikta šeimos nariams, neįgaliesiems ir juos atstovaujančios organizacijos. Kompetenciją galima gerinti įvairiais būdais, įskaitant seminarus, konferencijas, knygas ir internetinius šaltinius.

3. Gerai parengta pilietinė visuomenė protinės negalios srityje

Pereinant nuo tradicinio medicininio protinės negalios modelio, 1950-aisiais visoje Europoje buvo kuriamos ir plėtojamos žmonių su protine negalia šeimų organizacijos. Šis judėjimas norėjo perkelti vaikus iš ligoninių ir psichiatrinė ligoninių ir vietoj medicininio gydymo dėmesį skirti švietimui, mokymui ir integravimui visuomenėje.

1960 m. fondas „Europos visuomenės sąjunga žmonėms su protine negalia“ parodė, kad glaudus europinis bendradarbiavimas yra labai svarbus. Netrukus 1964 m. šis bendradarbiavimas išsiplėtė pasauliniu lygiu ir buvo pervardyta į „Tarptautinė visuomenės sąjunga žmonėms su protine negalia“, o dabar vadinasi – „Inclusion International“.

Šio šeimos judėjimo šaknys yra giliai įsišakniję savitarpio pagalbos filosofijoje. Kai nuostatos žmonėms su protine negalia buvo nepakankamos arba dėl naujų koncepcijų reikėjo naujo tipo pagalbos paslaugų, šis judėjimas vadovavo plėtojimo darbui, kreipėsi į vyriausybę dėl reikiamos pagalbos ir daugeliu atvejų pradėjo teikti pagalbos paslaugas kaip savitarpio pagalbą. Tam padėjo dar vienas svarbus judėjimo principas – šeimos nariai turi turėti daugumos balsą organizacijų sprendimus priimančiose institucijose.

Be to, 1980-aisiais judėjimas pirmasis pripažino, kad žmonės su protine negalia turi patys dalyvauti priimant su jų gyvenimu susijusius sprendimus. Nuo tada pastaruosius 30 metų stebimas itin reikšmingas šio principo pripažinimas ir plėtojimas visose Europos šalyse, o žmonės su protine negalia, ginantys savo pačių teises, pradėjo save vadinti „atstovais sau“.

Šiandien visose Europos šalyse susikūrusios atstovavimo sau grupės arba organizacijos. Jie organizuoja partnerių pagalbą ir mokymus, reiškia susirūpinimą

ir yra svarbus plėtotės variklis. Europiniu lygmeniu jie suskirstyti Europos atstovavimo sau platformoje (EASP).

Kai kuriose šalyse žmonės su protine negalia įkūrė savo nacionalines, regionines ar vietines atstovavimo sau organizacijas, kurios teisiškai veikia atskirai nuo NVO. Kitose šalyse jie suformavo grupes, apimančias šeimų organizacijas, ir lygiaverčiai dalyvauja priimančiam sprendimams.

Tačiau, kalbant apie atstovavimą sau, organizuotas politinis pripažinimas ir finansavimas yra du labai sudėtingi dalykai. Labai dažnai Europos vyriausybės nesuteikia atstovauti sau reikalingos finansinės paramos, todėl tiesioginis žmonių su protine negalia balsas tampa priklausomu nuo kartkartėmis teikiamos kitų pagalbos.

Europos vyriausybės turi vaidinti svarbų vaidmenį reikalaujant ir užtikrinant, kad konsultacijose su neįgaliųjų judėjimu žmonės su protine negalia bus išgirsti ne tik iš jų vardu kalbančių atstovų, bet visada dalyvaus tiesiogiai. Šis politinis kaip lygių piliečių pripažinimas sustiprins jų balsą visose politikos srityse.

4. Prieinamos ir savalaikės informacijos poreikis

Žmonės su protine negalia yra su jais susijusių gyvenimo klausimų ekspertai ir, jiems leidus prisidėti, jie gali turėti svarų politinį indėlį. JT NTK preambulėje pripažįstama, kad negebėjimas kyla ne tik iš negalios savaime, bet ir dėl kliūčių, neleidžiančių neįgaliesiems visapusiškai ir veiksmingai lygiomis teisėmis su kitais dalyvauti visuomenės gyvenime. Trūkstant prieinamos ir savalaikės informacijos gali būti toliau skatinama socialinė atskirtis, neleidžianti neįgaliesiems pareikšti savo nuomonę politikos procesuose.

Siekiant to išvengti ir norint vykdyti JT NTK 9 straipsnį, kuriame nurodyta, kad plačiajai visuomenei skirta informacija turi būti prieinama neįgaliesiems „prieinamu formatu ir technologijomis“, politikai turėtų užtikrinti, kad žmonėms su protine negalia bus suteiktos priemonės, skirtos veiksmingai dalyvauti visuose politikos kūrimo etapuose.

Turint galvoje, kad žmonėms su protine negalia gali būti sunku suprasti tam tikrus dokumentus arba kad jiems gali prireikti daugiau laiko suvokti sudėtingas problemas, visa jiems pateikta informacija turi būti pateikta paprastos formos. Nors nėra teisinio „paprastai skaitomo“ teksto apibrėžimo, europiniai standartai, taikomi rengiant lengvai skaitomą ir suprantamą informaciją², gali padėti politikams rengiant neįgaliesiems pritaikytas jų dokumentų versijas.

Yra keletas būdų įprastą tekstą pateikti lengvai skaitomos formos ir užtikrinti, kad jis būtų išties suprantamas žmonėms su įvairiomis protinėmis negaliomis. Vienas jų – parengti lengvai skaitomą tekstą, tada paprašyti žmonių su protine negalia jį suredaguoti. Dar vienas dalyvavimą užtikrinantis metodas, kuriam neabejotinai teikiama pirmenybė, būtų dirbti su protinę negalią turinčiais žmonėmis nuo pat teksto kūrimo pradžios. Pasirinkus bet kurį būdą, būtina patikrinti, ar tekstas yra lengvai skaitomas, pateikiant jį tiek pavieniams asmenims, tiek grupei, taip pat jį būtina pateikti įvairių gebėjimų ir skirtingos patirties turintiems asmenims.

Bet kuriuo atveju galutinis produktas turėtų būti pritaikytas tikslinei grupei, aiškus ir tinkamas pagal amžių. Su protinę negalią turinčiais vaikais turėtų būti ypač bendraujama jiems svarbiais klausimais, kadangi JT NTK 7 straipsnyje aiškiai nurodyta, kad „neįgalūs vaikai turi turėti teisę laisvai reikšti savo nuomonę visais su jais susijusiais klausimais, kad į jų nuomonę būtų tinkamai atsižvelgiama pagal jų amžių ir brandos lygį lygiai su kitais vaikais ir kad neįgaliesiems vaikams būtų suteikiama atitinkama pagalba,

² „Inclusion Europe“, Briuselis, 2010 m.

atsižvelgiant į jų neįgalumo lygį ir amžių, siekiant, kad jie galėtų pasinaudoti minėta teise“. Vyriausybės turėtų užtikrinti, kad bus pasirinkta tinkamiausia visos informacijos pateikimo forma, nepaisant to, ar ji rašytinė, elektroninė, garsinė ar vaizdinė informacija.

Rašytiniame tekste turėtų būti vartojami paprasti žodžiai – jie turėtų būti vartojami nuosekliai visame tekste, o prireikus, paaiškinti. Sakiniai turėtų būti trumpi ir tikslūs, idealu, jei sakinyje išreikšta viena mintis, o vienas sakinyvis telpa į vieną eilutę. Reikėtų vengti neveikiamosios rūšies sakinių, taip pat procentinių verčių ir didelių skaičių. Be to, žmonėms su protine negalia gali būti lengviau suvokti rašytinę informaciją, jei prie jos bus pridėti paveikslėliai.

Kadangi JT NTK skatinama prieiga neįgaliesiems prie naujos informacijos ir ryšių technologijos, o ypač prie interneto, kaip nurodyta 9 straipsnyje, vyriausybės turėtų užtikrinti, kad viešai prieinamos žiniatinklio svetainės būtų pritaikytos žmonėms su protine negalia. Nors žiniatinklio svetainėms taip pat taikomos rekomendacijos dėl rašytinio teksto, tačiau įdiegus programinę įrangą, pvz., ekraninę skaityklę, galima dar labiau padėti svetainėse naršantiems žmonėms su protine negalia. Neįgaliesiems taip pat labai svarbios paieškos priemonės, todėl svarbu užtikrinti, kad žiniatinklio pagrindiniuose puslapiuose būtų aiškiai paaiškinta apie ką yra svetainė, o naršymo juostos visuose konkrečios svetainės puslapiuose būtų pateiktos nuosekliai.

Vaizdo įrašai yra labai naudingos priemonės, norint dalytis informacija su protinę negalią turinčiais žmonėmis. Tačiau jie turėtų būti paprasti ir ne daugiau nei 30 minučių trukmės. Jei naudojami subtitrai, jie turėtų būti paprastai skaitomi. Be to, žmonės su protine negalia galėtų perskaityti subtitrus, ekrane jie turi būti rodomi pakankamai ilgai. Panašios rekomendacijos yra taikomos visai garsinei informacijai – informacijos

pranešėjai turi kalbėti lėtai ir aiškiai, daryti pauzes, o svarbią informaciją pakartoti keletą kartų.

Kadangi konsultacijų metu žmonėms su protine negalia gali reikėti daugiau laiko pateikti atsakymus, į tai turėtų atsižvelgti politikai planuodami. Nors atstovaujant sau gali reikėti daugiau laiko informacijai suprasti ir pateikti atsakymą, tačiau neįgaliųjų balsas yra svarbus kuriant su jų gyvenimu politiką, todėl būtina imtis visų priemonių ir užtikrinti, kad jie dalyvaus visose diskusijose. Svarbu, kad vyriausybės pripažintų, jog neįgalieji turi patirties, todėl jiems turi būti suteiktos pagrįstos pritaikymo priemonės, padėsiančios jiems išreikšti savo požiūrį.

5. Įtraukimo į konsultacijas gairės

Dalyvaudami konsultacijose, žmonės su protine negalia turi tris pagrindinius reikalavimus:

- jiems pateikta informacija turėtų būti parengta lengvai skaitoma kalba, kuri yra aktuali jų gyvenimo atveju;
- jiems reikia žymiai daugiau laiko aptarti ir suprasti;
- jiems reikia nepriklausomos pagalbos, kad galėtų patys priimti savo sprendimus.

Remiantis mūsų patirtimi visas konsultacijas ir susitikimus su pilietine visuomene galima pritaikyti būdu, suteikiančiu galimybę aktyviai dalyvauti žmonėms su protine negalia. Tačiau jei tie reikalavimai nebus patenkinti (kaip tai yra kalbant apie daugelį iki šiol vestų konsultacijų), atstovavimas sau bus simbolinis ir galimai pakenks dalyvių savivertei.

Nors skatiname ir palaikome visas pastangas visas konsultacijas padaryti labiau įtraukiančias, kai kuriais atvejais su

save atstovaujančiais asmenimis gali reikėti vesti konkrečias papildomas konsultacijas. Jų metu gali būti aptariami konkretūs susirūpinimą keliantys dalykai, be to, jie gali būti suformuluojami tinkamesniu būdu.

Rašytinių konsultacijų rekomendacijos

Rašytinės konsultacijos internete yra pagrindinė priemonė, kurią nacionaliniu ir europiniu lygmeniu naudoja politikai. Reikėtų vadovautis Europos Komisijos Konsultacijų su suinteresuotosiomis šalimis gairėse išdėstytais principais metodologijos nustatymui. Tačiau praktiškai žmonėms su protine negalia, kaip suinteresuotosioms šalims, vis dar kyla pavojus, kad jie negalės dalyvauti tokiose konsultacijose.

Iš esmės galima kaltinti šias tris pritaikymo neįgaliesiems problemas:

1. Technologijų prieinamumas: žmonės su protine negalia vis dar turi prastesnę prieigą prie internetinių konsultacijų nei kiti piliečiai.
2. Turinio prieinamumas: klausimai dažnai suformuluojami taip, kad juos sunku suprasti bet kuriam Europos piliečiui.
3. Kanalo atsiliepiant į konsultacijas pritaikymas neįgaliesiems: daugeliui žmonių su protine negalia sunku užrašyti savo nuomonę. Jiems reikia kitų žmonių pagalbos, kad galėtų atsakyti, arba jiems turi būti leidžiama pateikti savo nuomonę per balso įrašus.

Jei konsultacijose žmonės su protine negalia būtų aiškiai apibrėžti kaip tikslinė grupė, šių problemų galima išvengti arba jas geriau spręsti.

Žmonių su protine negalia įtraukimo į bendruosius konsultacinius susitikimus gairės

Nors vis daugiau ir daugiau žmonių su protine negalia kartu su kitais dalyviais aktyviai dalyvauja renginiuose, tačiau dažnai jie nusivilia, kai negali stebėti ir visapusiškai dalyvauti, kadangi nebuvo laikomasi tam tikrų pagrindinių prieinamumo gairių.

Bet kurios bendrosios politikos konsultacijos organizatoriai jau planuojami procesą turi atsižvelgti į pritaikymo neįgaliesiems aspektus. Pasitvirtino, kad rūpinimasis šiomis problemomis nuo pačios pradžios yra veiksmingiausias būdas, padedantis išvengti brangių programų ir susirinkimų pakeitimų. „Inclusion Europe“ parengė tris pagrindinius šaltinius, palengvinsiančius šį darbą:

1. „Susirinkimų ir konferencijų organizatorių gairės“, kuris padės planuojant procesus.
2. „Pranešėjų taisyklės“, kurį galima išplatinti gerokai prieš renginį visiems pranešėjams.
3. „Susirinkimų taisyklės“, kurį reikia išplatinti kartu su įėjimo į renginį kortelėmis visiems dalyviams.

Svarbiausios rekomendacijos:

Dokumentai ir medžiaga:

ta medžiaga, kuri yra būtina norint suprasti ir stebėti konferenciją, turi būti parengta lengvai suprantama kalba. Ji turi būti siunčiama visiems dalyviams mažiausiai prieš dvi savaites iki renginio. Kadangi tokie tekstai yra trumpi pilnų dokumentų apibendrinimai, jie padeda dalyviams ir juos paprasta išversti į kitas kalbas.

Pasiruošimas susirinkimui:

susirinkimas, kuris vyksta prieš faktinę konferencijos pradžią. Visi dalyviai su protine negalia turėtų būti kviečiami dalyvauti su juos lydinčiais asmenimis. Šio susirinkimo tikslai:

- paaiškinti koku būdu bus vedama konferencija, kurie posėdžiai bus pritaikyti neįgaliesiems ir kokių pritaikymo neįgaliesiems priemonių žmonės gali tikėtis;
- paaiškinti skirtingų posėdžių temas ir turinį paprastai suprantamais žodžiais;
- padėti dalyviams su protine negalia išreikšti savo mintis ir suformuluoti klausimus skirtingomis temomis;
- priminti dalyviams apie tinkamą jėgimo kortelių naudojimą ir bendrąsias susirinkimo taisykles.

Neįgaliesiems pritaikyti posėdžiai:

ypač didelių renginių metu, ne visada yra įmanoma visus posėdžius pritaikyti žmonėms su protine negalia, pvz., mokslinius pristatymus. Pasirūpinkite, kad šiais atvejais būtų parengta pakaitinė programa ir (arba) kad neįgaliesiems nepritaikyti posėdžiai būtų vienodai paskirstyti konferencijos dieną. Be to, labai svarbu programoje aiškiai nurodyti neįgaliesiems pritaikytus posėdžius ir kiekvieno jų pradžioje pranešti, ar jis yra pritaikytas neįgaliesiems.

Pertraukos:

dalyviams su protine negalia gali būti sunku stebėti ilgą posėdį be jokių pertraukų. Todėl neįgaliesiems pritaikyti posėdžiai neturėtų būti ilgi. Siekiant padidinti dalyvaujančių skaičių ir užtikrinti geresnę informacijos supratimą žmonėms su protine negalia, po pristatymo ir prieš bet kurį klausimų ir atsakymų susirinkimą gali būti naudinga

padaryti trumpą pertrauką. Pertraukos metu lydintieji asmenys turi galimybę paaiškinti tam tikras pristatymo metu išplėtotas mintis.

Darbo grupės:

tam tikru metu visiems susirinkimo ar konferencijos dalyviams (įskaitant dalyvius su protine negalia) gali būti įdomu sudaryti daugiausiai 20 žmonių apimančias darbo grupes. Dalyviams svarbu dalytis patirtimi ir keistis informacija. Dažnai tai visiems lengviau atlikti mažesnėse grupėse nei plenariniuose posėdžiuose.

Vertimas:

tarptautiniuose susitikimuose svarbu pagalvoti apie vertimą, kuris padėtų geriau suprasti informaciją. Įprastai žmonės su protine negalia nekalba kitomis kalbomis. Tačiau kartais juos lydintys asmenys gali jiems versti. Tačiau tam reikia laiko, todėl pranešėjas savo pristatymą turi vesti itin lėtai.

Pranešėjų taisyklės:

labai svarbu, kad prieš pradėdami planuoti savo pristatymus visi pranešėjai žinotų, jog jūs planuojate neįgaliesiems pritaikytą renginį.

Vaizdinė pagalba:

vienas paveikslėlis pasako daugiau nei 1 000 žodžių ir padeda žmonėms su protine negalia žymiai geriau stebėti pristatymus. Paskatinkite visus pranešėjus parengti pagalbinę medžiagą, kurioje naudojami paveikslėliai ir kalbos ženklai. „Power Point“ pristatymai, skaidrės ar vaizdo įrašai gali padėti iliustruoti kalbą. Pasirūpinkite, kad būtų paruošta reikalinga techninė įranga.

Konkrečių konsultacijų su žmonėmis su protine negalia ir jų organizacijomis rengimas

Atsižvelgiant į konkrečius žmonių su protine negalia poreikius sudarytos tikslinės grupės gali būti veiksminga jų įtraukimo į konsultacijas priemonė. Tačiau būtina pasirūpinti atstovaujama dalyvių atranka. Atrankos metu specialus dėmesys kreiptinas į žmones su rimta negalia ar sudėtingais poreikiais.

Tinkamas būdas rengti tokio tipo konsultacijas – įtraukti įgaliojusias atstovavimo sau organizacijas ar grupes. Skyrus pakankamai laiko pasiruošti, su nariais jie gali aptarti problemas ir taip išreikšti didesnės žmonių grupės nuomonę.

Sudarant tokias konsultacijų tikslines grupes, dalyviams turi būti skirta pakankamai laiko pasiruošti, taip pat paskirtas pakankamai patyręs nepriklausomas diskusijų vedantysis.

Inclusion Europe
Rue d'Arlon 55 – B
1040 Brussels – Belgium
secretariat@inclusion-europe.org
Tel.: +32-2-502 28 15
Fax : +32-2-502 80 10
www.inclusion-europe.org

Bendrai finansavo Europos Komisija